

جایگاه اخترشناسان ایرانی در تکوین دانش اخترفیزیک

اسلامی در قرون دو تا چهار هجری قمری

پروین اصغری^۱، طلعت ده پهلوانی^۲

(۱) اصفهان، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه تاریخ، دانشجوی دکتری تاریخ اسلام

(۲) اصفهان، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، گروه تاریخ، دانشجوی دکتری تاریخ اسلام

چکیده: ایرانیان پیش از اسلام با دانش‌های گوناگونی از قبیل ریاضیات و نجوم آشنایی داشتند، که با تکوین نهضت ترجمه بخش بزرگی از فرآورده‌های نجومی از زبانهای زنده دنیا در این حوزه علمی مسلمانان ورود یافت. این پژوهش با هدف بررسی نقش منجمان ایرانی در نهضت ترجمه به طور خاص، با سؤالاتی مواجه است از جمله اینکه؛ سهم منجمان ایرانی در ترجمه علوم، منحصر به ترجمه کتب نجومی بوده است؟ یا در پیدایش و رشد و تعالی علم نجوم اسلامی و تأسیس رصدخانه‌ها و در نهایت تربیت و آموزش دانش پژوهان علم نجوم نیز نقش داشته است؟ این پژوهش درصدد است با هدف بررسی نقش اخترشناسان ایرانی را در پیشبرد تمدن اسلامی، در تکوین علم نجوم تبیین نماید. نتیجه اینکه اخترشناسان ایرانی با تبحر خاص همگام با سایر مترجمان، توانستند چکیده‌ای از علم کاربردی اخترفیزیک را به دنیای اسلام عرضه کنند.

کلمات کلیدی: اخترشناسی، ایرانیان، خلافت عباسی، منجمین، تمدن اسلامی

کد مقاله: ۰۱۴

۱. مقدمه

خلافت و حکومت نفوذ و دخالت یافت و طبعاً بواسطه سابقه تمدنی خویش، به نشر و ترویج علوم و فنون اهتمام ورزید و حتی خلفای عباسی هم از این حیث، تحت تأثیر محیط ایرانی قرار گرفتند. در این میان باید از منجمان ایرانی یاد کرد که با سعی و اهتمام خویش، در پیشرفت نجوم اسلامی نقش داشتند. لذا در راستای تحقق هدف پژوهش و پاسخ به سؤالات پیش رو، چشم اندازهایی مدنظر است همچون: علل تمایل خلفای عباسی به داشتن منجمان ایرانی در دربار خویش و در مقابل علل گرایش منجمان ایرانی به فعالیت در دربار بغداد عصر عباسی؛ بررسی نقش منجمان ایرانی در پیدایش و رشد و تعالی علم نجوم اسلامی از طریق تألیف و ترجمه کتب نجومی، تأسیس و فعالیت در رصدخانه‌ها و در نهایت تربیت و آموزش دانش پژوهان علم نجوم.

۲. علل گرایش خلفای عباسی به دانش اختر فیزیک

و اخترشناسان ایرانی

ابوالعباس سفاح (ح ۱۳۶-۱۳۲ ق / ۷۵۳-۷۵۰ م) نخستین خلیفه عباسی چندان توجهی به علوم نداشت. اما ابوجعفر منصور (ح ۱۵۸-۱۳۶ ق / ۷۷۵-۷۵۳ م) دومین خلیفه عباسی، نخستین کسی بود که در بین خلفای اسلام، به علوم بویژه علم

بحث پیرامون نقش منجمان ایرانی در روند توسعه تمدن اسلامی، یکی از مباحث اساسی تاریخ ایران دوره اسلامی است. در زمینه دانش نجوم اسلامی و سرآمدان آن از دیرباز مطالعات و تحقیقات متعددی از سوی نویسندگان و محققان شرقی و غربی صورت گرفته؛ ولی به نظر می رسد بررسی روی عملکرد منجمان ایرانی، بطور خاص در نهضت ترجمه و بطور عام در رشد و توسعه تمدن اسلامی نگاهی جدید نسبت به نقش ایرانیان در نهضت ترجمه دارد. از اواسط نیمه نخست قرن دوم هجری، مقارن با سقوط خاندان اموی و حضور تازه ای از اقتدار با نام خلافت عباسی شرایط نسبت به گذشته تغییر محسوسی نمود. با حمایت و تشویق معنوی آموزه های اسلام از سویی و با حمایت و پشتیبانی مادی دستگاه خلافت عباسی از سوی دیگر، علوم اسلامی من جمله علم نجوم در طی قرون دو تا چهار هجری قمری، راه ترقی و پیشرفت را طی نمود و در سمت و سوی هدف و مقصدی متعالی گام بر داشت. در ابتدای امر خلفای عباسی و در مواردی وزرا و درباریان خلافت، به تشویق و حمایت از دانشمندان پرداختند اکنون در همه امور و شئون دستگاه